

**Засновники журналу:**  
 ІП «Інститут економіки, технологій і підприємництва»,  
 Подільський державний аграрно-технічний університет,  
 Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція Інституту кормів та сільського господарства Поділля  
 НААН,  
 ПВНЗ «Хмельницький економічний університет»

**Головний редактор:**

**Клапків Ю.М.,**  
 к.е.н., доцент

**Заступник  
 головного редактора:**

**Стельмашук А.М.,**  
 д.е.н., професор

**Відповідальний секретар:**

**Пуцентейло П.Р.,**  
 д.е.н., професор

**Випусковий редактор:**

**Довгань О.М.**

**Редакційна колегія:**

**Варченко О.М.,** д.е.н., проф.  
**Глінковська Беата,** д.е.н.  
**Глонті Владімер,** д.е.н., проф.  
**Грицюк П.М.,** д.е.н., проф.  
**Данкевич Роберт,** д.е.н.  
**Клокар О.О.,** д.е.н., проф.  
**Кордонська О.І.,** к.е.н.  
**Лаврук В.В.,** д.е.н., доц.  
**Лискава Кшиштоф,** хаб. д.е.н., проф.  
**Маркс-Бельська Рената,** хаб. д.е.н.  
**Островська-Данкевич Анна,** д.е.н.  
**Рожелюк В.М.,** д.е.н., проф.  
**Саченко С.І.,** к.е.н., доц.  
**Свиноус І.В.,** д.е.н., проф.  
**Скрипчук П.М.,** д.е.н., проф.  
**Тринчук В.В.,** к.е.н., доц.  
**Цимбалюк І.О.,** к.е.н., доц.  
**Чорна Н.П.,** д.е.н., проф.

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Подільського державного аграрно-технічного університету, протокол № 7 від 19.05.2020 р.*

Реєстраційне посвідчення  
 Серія КВ № 11715-586Р  
 від 08.08.2006 р.

Перереєстровано:  
 Реєстраційне посвідчення  
 Серія КВ № 19945-9745ІРР  
 від 28.05.2013 р.

# ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА



НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЖУРНАЛ

**3-4'2020(83)**

## Зміст

<u>Економіка та інноваційний розвиток національного господарства</u>	
Федоришина Л.М. МИТНА ІНФОРМАЦІЯ: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ЇЇ ФОРМУВАННЯ.....	5
Зінченко О.А., Горська С.М., Зінченко Д.С. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	13
Жуковська А.Ю. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ МЕДИЦИНИ.....	19
Небога Т.В. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ІНФОКОМУНІКАЦІЙНОЇ СФЕРИ ЯК ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	31
Alghadhywi Mohammed Younus Hasan. CURRENT STATE AND PROSPECTS OF INNOVATIVE INDUSTRY DEVELOPMENT OF UKRAINE.....	38
<u>Економіка та конкурентоспроможність підприємств</u>	
Варченко О.М., Свиноус І.В., Биба В.А. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ВИТРАТАМИ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ...	44
Голомша Н.Є., Голомша О.Я. ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ КУКУРУДЗИ НА СВІТОВИХ РИНКАХ.....	51
Зубков С.О. КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ МОБІЛІЗАЦІЇ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ.....	59
Рибак О.М., Пуськов Д.О. РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПРОБЛЕМНИХ КРЕДИТІВ БАНКІВ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ.....	65
Барна С.С. КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	71
П'ята Л.В. БАЗОВИЙ ПІДХІД ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ.....	78
<u>Економічна політика регіонального розвитку і місцеве самоврядування</u>	
Іванишин В.В., Печенюк А.П., Печенюк А.В. ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СІЛЬСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО РОЗВИТКУ.....	84
Дюк А.А. КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СЕЛОЗБЕРІГАЮЧОЇ МОДЕЛІ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	90
Коркуна О.І., Никига О.В., Підвальна О.Г. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК НАПРЯМ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ТУРИСТИЧНИХ СИСТЕМ .....	98
Петрук І.П. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ.....	105

<p><b>Затвержено:</b>  Постановою Президії ВАК України від 14 червня 2007 р.  №1-05/6 як наукове фахове видання України (економічні науки)</p> <p>Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 № 747 як наукове фахове видання України (економічні науки)</p> <p>Журнал включений до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України згідно наказу МОН України від 17.03.2020 року №409 – економічні науки; спеціальності:</p> <p>051 – Економіка  071 – Облік і оподаткування  072 – Фінанси, банківська справа та страхування  073 – Менеджмент  075 – Маркетинг  076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність  292 – Міжнародні економічні відносини</p> <p>ISSN 2309-1533  ISSN 2310-4864 (єл. вар.)</p> <p>DOI: 10.37332/2309-1533.2020.3-4.</p> <p>Журнал «Інноваційна економіка» в наукометричних базах:  Google Scholar  INDEX COPERNICUS (ICV 2018: 72.6)  ERIH PLUS  ESJI  ResearchBib  CROSSREF  Open-Access Journals  Національна бібліотека імені В.І. Вернадського</p> <p>Підписано до друку 22.05.2020 р.</p> <p>Формат 70x108/16  Папір офсетний. Друк офсетний.  Ум. друк арк. 22,5</p> <p>Тираж 100 прим.</p> <p>Віддруковано з готових діапозитивів в СМП «ТАЙП» вул. Чернівецька, 44 б, м. Тернопіль, 46000</p> <p>Автори статей несуть відповідальність за достовірність наведеної інформації (точність наведених у статті даних, цитат, статистичних матеріалів тощо) та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб. Висловлені авторами думки можуть не співпадати з точкою зору редакції. Передрук дозволяється лише зі згоди автора.</p>	<p><b>Економіка природокористування та екологізація навколишнього середовища</b>  Бакун Ю.О. УПРАВЛІНСЬКІ ТА ДОРАДЧІ МЕХАНІЗМИ НІВЕЛЮВАННЯ ЗМІНИ КЛІМАТУ ..... 113</p>
	<p><b>Демографія, зайнятість населення і соціально – економічна політика</b>  Руда Т.В., Нагорічна О.С. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ..... 120</p>
	<p>Охота В.І. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ..... 127</p>
	<p><b>Маркетинг і ринкові відносини</b>  Пенькова О.Г., Харенко А.О., Лементовська В.А. МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСТВА ДО ОРГАНІЧНИХ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ..... 133</p>
	<p>Заячківська Г.А. ПРОДУКТОВА СТРАТЕГІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ НА РИНКУ В'ІЗНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ..... 140</p>
	<p><b>Фінансово-кредитна і грошова політика</b>  Дем'янишин В.Г., Горин В.П. ДІАЛЕКТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ..... 147</p>
	<p>Волощук В.Р., Волощук Ю.О., Іванишин О.В. ІНВЕСТИВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ..... 156</p>
	<p>Ткачук І.Я. ФІНАНСИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: СУТЬ ТА МІСЦЕ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ..... 163</p>
	<p>Третяк К.В., Демченко В.О. РОЗВИТОК РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ..... 169</p>
	<p><b>Статистика, облік, аналіз та аудит</b>  Бачинський В.І., Помулева В.М. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ПДВ ПРИ ПРИДБАННІ ТОВАРІВ..... 175</p>
	<p>Шмигель О.Є. УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ТА КРИТЕРІЇ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ..... 182</p>
	<p><b>Інформаційні технології та економічна безпека</b>  Демчишак Н.Б., Радик В.В. РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ..... 188</p>
	<p>Шульський М.Г., Шульський А.М. РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЙ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ У СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ ГАЛАГАНА..... 195</p>
	<p>Бречко О.В., Воробець В.Є. ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВИКОРИСТАННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ..... 204</p>
	<p>РЕФЕРАТИ..... 212</p>
	<p>АВТОРИ НОМЕРА..... 250</p>

УДК 65.011.12:330.131.5  
JEL Classification: A13, O10

DOI: 10.37332/2309-1533.2020.3-4.13

Дюк А.А.,  
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки,  
Вінницький національний аграрний університет

## КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СЕЛОЗБЕРІГАЮЧОЇ МОДЕЛІ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Diuk A.A.,  
cand.sc.(econ.), assoc. professor, associate  
professor at the department of economics,  
Vinnytsia National Agrarian University

### CONCEPTUAL ASPECTS OF FORMATION OF VILLAGE- PRESERVING MODEL OF MANAGEMENT ON THE BASIS OF SOCIALIZATION OF ENTREPRENEURSHIP

**Постановка проблеми.** Еволюція господарювання, соціально-економічного розвитку людства спричинила виникнення підприємництва як глобальної інновації. Завдяки підприємству, як інноваційній продуктивній силі, виявлено перспективні резерви економічної поведінки суб'єктів господарювання у: досягненні суспільного добробуту; примноженні багатства; реалізації пріоритетів збалансованого і сталого розвитку соціально-економічних систем. Класичні форми підприємництва стають все більш соціалізованими, трансформуються у різновиди за функціональним призначенням тощо.

Поступальний розвиток і поширення концепції підприємництва завжди відбувався з врахуванням галузевих особливостей економічного і соціального начала, зокрема це відноситься і до чинників сільського сектору. Тим самим пріоритетного значення підприємство набуло як комплексний механізм впровадження інновацій заради суспільно-економічного прогресу, а також отримання економічного зиску в умовах бізнесового ризику. Тому й функціонує як інноваційний механізм подолання економічних і соціальних проблем, культове для сучасної людини явище. У світі величезна маса проблем – економічних, соціальних, політичних, екологічних – вирішення яких прискорюється завдяки підприємству. Підприємницька функція і діяльність невіддільні від моделей досягнення суспільного добробуту, а підприємець є виключним агентом дифузії інновацій, без яких неможливе примноження багатства і перспективний розвиток соціуму. В цьому феномен соціалізації підприємництва – його повсюдна присутність, необхідність і значимість для економіки, соціальної сфери, що важливо у реалізації заходів формування селозберігаючої моделі господарювання в Україні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Підприємницька діяльність як організаційно-економічний спосіб господарювання, а також соціально явище досліджена в класичних працях А. Сміта [1], Й. Шумпетера [2], Т. Веблена [3]. Опосередковано його значення у розкритті фундаментальних світоглядних проблем світу охарактеризували М. Вебер [4], Ю. Норберг [5], Д. Медоуз, Й. Рандерс [6]. Теоретико-методичні засади підприємництва в сільському розвитку, агробізнесі активно розробляють П. Саблук [7], Ю. Лупенко [8], М. Малік [9], В. Жук [10], О. Шпикуляк [11], А. Сава [12], Л. Романова [13], Н. Сіренко і Т. Лункіна [14]; проблему розкрито також в інших дослідженнях, пов'язаних із соціальним підприємництвом – М. Юнус [15], сталим розвитком [16], «зеленою» економікою [17] та іншими, дотичними до проблем села, господарювання в аграрній сфері [18-26].

Розкриваючи окремі аспекти досліджень і публікацій, зазначаємо про галузеві пріоритети проблеми соціалізації господарської діяльності, соціального підприємства в рамках селозберігаючої моделі. Креативну концепцію соціального підприємства, враховуючи у тому числі сільський сектор, запропонував М. Юнус [15] в частині розкриття засад того, «як подолати бідність, безробіття і забруднення навколишнього середовища» [15]. Його вчення спрямовані на розроблення практичних рекомендацій з підтримки розвитку соціального підприємства як креативної форми ринкової соціалізації бізнесу за критерієм максимізації доступу бідних верств населення до життєвих благ. За його визначенням, соціальне підприємство або бізнес – це «компанія, яка не приносить дивідендів,

метою якої є вирішення людських проблем» [15, с. 33], у цьому полягає соціалізація, а за нашим припущенням, і селозбереження.

В реалізації засад соціалізації підприємництва проявляється критерій соціальної відповідальності. Соціально відповідальний бізнес є важливим при вирішенні проблем селозбереження. В цьому реальна можливість розбудови сільських територій на засадах сталого розвитку. Враховуючи, що концепція сталого розвитку є «нова соціально-економічна парадигма» [16], вона безпосередньо акредитована у розробку теорії, практики селозберігаючої моделі господарювання.

Вітчизняні науковці пропонують національно адаптивні концепції селозбереження, зокрема В. М. Жук зазначає, що: «Люди, які займаються підприємництвом і живуть у селі, є його найбільш проактивною частиною. Вони повинні мати найбільшу повагу, адже формують для села додану вартість. Через зайнятість, через капіталізацію свого господарювання. Для таких людей важливо зрозуміти взаємозв'язок свого добробуту з добробутом інших жителів села» [10, с. 38-39]. Проте, на нашу думку, проблема потребує подальшого вивчення, поглиблення теоретичних основ розуміння організаційно-економічних, соціальних чинників сільського розвитку. Соціалізацію підприємництва вважаємо за необхідність розглядати у контексті соціального підприємництва як інноваційного способу вирішення проблем в українському селі.

**Постановка завдання.** Мета статті – поглиблення теоретико-методичних засад формування селозберігаючої моделі господарювання на засадах соціалізації підприємництва з визначенням особливого значення соціальних підприємницьких формувань.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Формування селозберігаючої моделі господарювання на селі, в сільському господарстві України покладаємо на вмотивований сучасними проблемами розвиток соціалізації підприємництва. При цьому підприємництво розглядається як економічна система, яка соціалізується через механізми проникнення у різні сфери життєдіяльності суспільства для реалізації економічної (отримання прибутку) та соціальної (задоволення соціальних мотивацій) мети. Соціалізація підприємництва – це його економічне, організаційне і функціональне проникнення у різні сектори економіки, соціуму, господарської діяльності для отримання економічної та (або) соціальної вигоди. Засади соціалізації, засвоєння, упровадження в соціально-економічну систему принципів змагальності за результат в умовах ринку включають структури економічного та соціального підприємництва.

Сучасна наука і практика у постійному пошуку перспективних, інноваційних форм організації бізнесу, які б забезпечували соціально-економічне зростання, задоволення зростаючих потреб населення, створюючи умови для ефективної зайнятості. Вирішення проблеми з наукової та практичної точок зору можливе не лише завдяки розвитку традиційного матеріального (виробничого) підприємництва, а й соціального. Соціальне підприємництво – інструмент організації вирішення суспільних проблем, а також розвитку територій, сприяння енергоефективності, екологічності, реалізації природоохоронних програм тощо. Практично соціальні підприємці є інноваційною кастою бізнесменів, організацій, діяльністю яких забезпечується примноження не тільки матеріального або економічного капіталу, а й соціального. В науковій літературі та в інших інформаційних джерелах [14; 15] зазначено, що соціальне підприємництво виконує функцію організаційно-економічного забезпечення розвитку соціальних галузей та сфер життя, таких як освіта, охорона здоров'я і навколишнього середовища, енергозбереження, побутове обслуговування, соціологічні дослідження, безпека життєдіяльності, продовольче забезпечення нужденних верств населення тощо. Це лише невеликий перелік секторів, сфер, до розвитку яких пряме відношення мають соціальні підприємці. Організаційно соціальне підприємництво засноване на принципі неприбутковості, але зберігає за собою засади традиційного підприємництва в частині підприємливості і ризикованості. Безприбутковість соціальних підприємств не абсолютна – доходи від такої діяльності можуть бути отримані, проте спрямовуються обов'язково на реінвестування у подальшу діяльність. Цим соціальне підприємництво відрізняється від традиційного класичного (в традиційному підприємстві прибуток може бути розподілений між засновниками) і від благодійних організацій (немає прибутку – лише жертви меценатів). В такому разі соціальне підприємництво (підприємство) займає проміжну ланку між класичним підприємством і благодійною організацією.

На нашу ж думку, соціальне підприємництво (організаційно – підприємство) – вища форма підприємницької діяльності, у якій матеріальна вигода не самоціль, а опосередкований, забезпечуючий елемент. Характерним його розвиток є для таких економічних систем, у яких практикується реалізація політики сталого і особливо інклюзивного розвитку. Проте, головним чинником розвитку соціального підприємництва є держава, за наявності достатніх вільних фінансових ресурсів, а також бізнесмени-філантропи. Для результативного розвитку соціального підприємства потрібен соціальний капітал, який за призначенням може бути втрачено у сенсі окупності бізнесового проекту. Тому пріоритет соціального підприємництва – вирішення соціальних проблем, формування якісного соціального капіталу, що вкрай важливо для розвитку українського села [24; 25], а значить і селозбереження.

На практиці виділяють галузеві особливості підприємництва: «Соціальна значимість підприємництва як генератора сільського розвитку зумовлена спроможністю його суб'єктів до формування, накопичення та активізації матеріально-фінансових джерел задоволення людських потреб» [22, с. 20]; «У контурах ринку, підприємництво вже давно постало не лише як економічне явище, воно усебічно соціалізоване в створену людиною систему суспільно-економічного поступу – наслідуює глобальний контекст, адже лише завдяки підприємництву соціум набуває «статусу» продуктивності» [23, с. 9].

Соціальне підприємництво пов'язуємо з соціальною економікою, яку впроваджує соціально зорієнтована держава. Теоретико-методологічні засади соціалізації підприємництва на селі базуються на загальному переконанні про зв'язок соціального і економічного начала через механізм суспільного, ринкового, ідеологічного транзиту мотивів індивіда забезпечити кращі умови власного існування. В сільському секторі, окрім цих двох начал, прямо відслідковується природне начало, адже цей сектор є середовищем, у якому створюються матеріальні блага, функціонують переважно сільськогосподарські підприємства.

Сільськогосподарське підприємництво – основний сектор для реалізації економічного потенціалу сільських територій сучасної України. Підприємницькі структури агрогосподарського комплексу завжди були селозберігаючими, залишаються такими дотепер, тому несуть соціальну відповідальність. Питання соціальної відповідальності актуалізується для наукової дискусії і практичного розгляду у зв'язку зі зміною векторів державної соціальної політики на селі. Предметно змінилися відносини в соціально-трудовій сфері сільськогосподарських підприємств, підходи до організації праці, а також мотивації підприємців до виконання економічних зобов'язань перед працівниками, сільськими громадами. Виділяються науково-практичні проблеми соціальної відповідальності у сільськогосподарському підприємстві, що також співвідноситься із формуванням селозберігаючої моделі господарювання.

Сучасне функціонування сільськогосподарських підприємств відповідає капіталістичному способу виробництва. Соціальна ж складова не стоїть як першочергова. Відзначимо, що, наприклад, соціально спрямовані витрати, які вважаємо індикатором соціальної відповідальності сільськогосподарського підприємства у виробничій системі, здійснюються за залишковим принципом. Тому поглибленого дослідження потребують економічні параметри формування соціальної відповідальності, а саме: динаміка соціально спрямованих витрат; динаміка зайнятості і продуктивності праці.

Соціалізація є практичним сприйняттям цінностей, принципів підприємницької діяльності, поширенням організаційних форм підприємств економічного і соціального призначення. Тому організаційно-економічні характеристики соціалізації розглядаємо як результативність діяльності підприємств через аналіз складу форм господарювання, їх соціальної спрямованості, зокрема через оцінки поширення кооперативів.

Соціалізацію підприємництва розглядаємо через проблеми створення соціально-спрямованих за організаційною формою підприємств, а також побудову системи соціально спрямованого бізнесу. В основі процесу соціалізації – поширення соціальних і економічних структур підприємницького типу, які своїми діями сприяють розвитку сільських територій і села. Також соціалізацію сільськогосподарських підприємств слід пов'язувати з результатами реалізації ними своєї функції на благо соціуму, а саме: виробництво продовольства (продовольча безпека); створення робочих місць (зайнятість); формування матеріального добробуту (доходи від праці в сільському господарстві); підтримку розвитку сільських територій (соціальна інфраструктура тощо).

Соціалізація може вважатися результатом економічної поведінки власників підприємства в частині реалізації соціальної відповідальності, виконання функції соціального підприємства. Наприклад, екологічна свідомість – фактор соціальної відповідальності, соціалізації підприємства через механізм свідомого дотримання чи недотримання правил взаємодії з природою, які мінімізують негативний вплив технологій і способів виробництва. Організаційно-економічна соціалізація – поширення соціальних підприємств через різні організаційні форми їх створення й функціонування.

Відповідно, соціалізація бізнесу, яка відбувається протягом багатьох століть, забезпечила перетворення капіталістичного підприємництва на соціально спрямоване, а паралельно виникли структури виключно соціального характеру – тим самим відбувається формування соціальної економіки. Суб'єкти господарювання беруть безпосередню участь у соціалізації економічної системи, надаючи суспільству додаткові можливості рухатися до втілення моделі сталого розвитку. Тобто соціальне підприємництво функціонально можна вважати продуктом такої соціалізації. Воно вступає у пряму залежність від рівня економічного добробуту держави, моделі організації суспільства. З'явилася реальна можливість для виділення в окрему сферу, сукупність – суб'єктів соціального підприємства. Доцільність такого кроку полягає в тому, що ці суб'єкти беруть безпосередню участь у соціалізації економічної системи, надаючи можливість рухатися до сталого розвитку.

Підприємництво на селі, особливо сільськогосподарське, без усякого сумніву виконує функції сприяння соціально-економічного розвитку, формування добробуту, побуту сільського населення. Як

відомо з теорії і практики, підприємництво здійснюється суб'єктами господарювання або ж структурами, які спеціалізуються на створенні певного продукту для продажу на ринку й отримання прибутку – виконують економічну і соціальну функцію.

Соціально-економічні засади розвитку підприємництва на селі потрібно розглядати у фокусі особливостей сільського розвитку, який, наприклад, в аграрному виробництві тісно пов'язаний з чинником природного начала. Наприклад, сільськогосподарські підприємства, а якщо дивитися ширше сільськогосподарські товаровиробники – залучені як до безпосередньо господарської діяльності в аграрному виробництві, так і до процесів соціально-економічного забезпечення розвитку сільських територій. Тобто виконують дуже важливу соціально-економічну роль як сектор зайнятості, створення додаткового продукту, здійснюючи функції охорони і збереження сільського навколишнього середовища тощо. Цим самим вони вбудовані в соціально-економічну модель життя і господарювання на селі як продуктивна сила, соціальні агенти, носії соціальної функції.

Це один із значимих пріоритетів державної політики. Разом з цим, сучасна динаміка сільського розвитку характеризується біполярністю результатів: з одного боку – високоефективне експортоорієнтоване сировинне виробництво, а з іншого – поглиблення процесів деградації соціально-економічного стану територій. Чинник селозбереження дуже важливий і його потрібно розглядати як один із головних пріоритетів реалізації Цілей сталого розвитку для України [21]. Зазначене зумовлено національними особливостями структурної будови економіки, згідно з якою сільське господарство і село відіграє вкрай важливе значення. Концептуально пріоритети селозберігаючої моделі пропонуємо адаптивно співставити з Цілями сталого розвитку ООН (рис. 1).

Концептуальні пріоритети формування селозберігаючої моделі господарювання на засадах соціалізації підприємництва	Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року, адаптивно співвідносні із пріоритетами сталого розвитку в контексті сумісності	
	Прямо співвідносяться	Опосередковано співвідносяться
	Ціль 1 Подолання бідності у всіх формах і усюди	Ціль 3 Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх
	Ціль 2 Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, сталий розвиток сільського господарства	Ціль 4 Забезпечення якісної освіти та заохочення навчання протягом життя для всіх
	Ціль 6 Забезпечення раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх	Ціль 5 Забезпечення гендерної рівності та розширення прав і можливостей для жінок
	Ціль 7 Забезпечення доступу до ефективних і сучасних джерел енергії для всіх	Ціль 8 Сприяння всеохоплюючому та сталому економічному зростанню
	Ціль 11 Забезпечення безпеки й екологічної стійкості міст і населених пунктів	Ціль 9 Створення стійкої інфраструктури, сприяння індустріалізації та інноваціям
	Ціль 12 Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва	Ціль 10 Скорочення нерівності всередині країн і між ними
	Ціль 13 Вжиття невідкладних заходів з боротьби зі зміною клімату	
	Ціль 14 Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів	Ціль 16 Сприяння побудові миротлюбивого й відкритого суспільства; широка участь інституцій
Ціль 15 Захист та відновлення екосистеми суші; зупинка процесу втрати біорізноманіття	Ціль 17 Здійснення й активізація роботи в рамках Глобального партнерства	

**Рис. 1. Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року і пріоритети селозберігаючої моделі господарювання**

Джерело: утворено за результатами аналізу [6; 8; 10; 12; 16; 18; 19; 21; 26]

Селозберігаюча модель має відповідати Цілям сталого розвитку ООН, які розроблені з урахуванням глобальних задач, що стоять перед сучасним світом. Селозберігаюча модель – це надзвичайно широке поняття і його слід розглядати як соціально-економічну систему, яка охоплює підприємницьке господарювання, соціальну сферу, територіальний розвиток. Її неправильно було б зводити виключно до тієї позиції, що: «селозбереження – ринок землі за «участі і в інтересах села» [10, с. 5]. Така вузька концептуальна конструкція визначення суті селозбереження є дисфункціональною, адже земля сама собою не головне – її потрібно комусь обробляти. Для формування якісного людського капіталу необхідно створити сприятливі соціально-економічні умови для життя і праці на селі. У цьому аспекті, наприклад, соціальне підприємництво як один із забезпечуючих чинників необхідно системно підтримувати. Вважаємо, що селозберігаюча модель – це не лише земля, ефективне землекористування, а й відповідна структура господарського механізму.

Поряд із розвитком соціального підприємництва, у контексті селозбереження важливого значення слід надавати соціалізації сільськогосподарського підприємництва. Забезпечення соціалізації сільськогосподарського підприємництва має носити характер різносторонніх дій із

стимулювання ефективності, а також соціально-економічної результативності. Важливим є створення організаційно-економічних умов для підвищення соціальної відповідальності підприємців.

Економічна соціалізація підприємництва на селі, зокрема сільськогосподарського, має передбачати стимулювання розвитку сектору малих підприємств. Сектор малого бізнесу і не лише сільськогосподарського – один із визначальних чинників селозбереження. Економічна спроможність селянина ефективно працювати на своїй землі – визначальний мотив для життя у сільській місцевості, для розбудови села як середовища життя і господарювання. Вважаємо, що селянин-фермер, який бачитиме перспективу для свого господарства, отримуючи достатні доходи для відтворення вкладеного капіталу, обов'язково дбатиме про добробут сільської громади. Саме у цьому основний пріоритет соціалізації підприємництва – формування сектору малого підприємницького господарювання, підтримка його конкурентоспроможності. Підтримка конкурентоспроможності малого і середнього сільськогосподарського бізнесу зокрема – раціональний захід для його соціалізації, а значить для розбудови селозберігаючої моделі. У цьому сенсі полягає сприяння подоланню асиметрій сільського розвитку, функціонування системи підприємництва. Асиметрії – це ситуація, коли надвеликі підприємства отримують усю повноту економічної влади і не дбають про села як поселенські одиниці, мотивуючи це необхідністю сплати податків.

Небезпідставно вважаємо, що у формуванні селозберігаючої моделі сільського розвитку на базі малого і середнього бізнесу відбудеться активізація невідворотних процесів економічної соціалізації сільського підприємництва. З часом відбудеться перехід до соціально-економічного врахування інтересів сільських жителів у відповідності до концепції сталого розвитку, збереження сільського господарства, природної екосистеми. І тут, як зазначають вітчизняні дослідники під керівництвом Ю. Лупенка [8], «... в Україні сільське поселення складає 31% наявного населення, а сільськогосподарські угіддя – 70% земельного фонду країни, сталість розвитку сільських територій значною мірою визначає забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни в цілому» [8, с. 3]; тому: «Ключовою складовою у розбудові аграрної сфери країни є комплексний розвиток сільських територій, спрямований на стабільне забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва, поліпшення умов праці та проживання населення, збереження природного середовища» [8, с. 3]. Зазначені думки чітко вписуються в систему наукових переконань, які доводять необхідність формування селозберігаючої моделі господарювання на засадах соціалізації підприємництва, перш за усе економічної.

Вважаємо, що державна політика має бути перебудована на підтримку малого і середнього підприємництва, бо агрохолдинги не потрібно підтримувати – вони володіють величезними капіталізованими активами, а ефект масштабу гарантує їм високу конкурентоспроможність на внутрішньому і на зовнішньому ринку.

Науковці пропонують багатовекторну модель селозбереження, але ми пропонуємо долучити до її формування фактор соціального підприємництва як інноваційну форму реалізації концепції сталого господарювання.

Соціальне підприємництво – основа соціальної економіки, з організаційної точки зору із зазначеної сукупності суб'єктів – це соціальні організації – структури, діяльність яких спрямована на вирішення соціальних проблем (спільну діяльність, подолання бідності, поліпшення екології тощо).

Сільськогосподарське підприємництво для України є одним із визначальних чинників сприяння сталому розвитку економіки. Головним чином його роль полягає у формуванні економічного добробуту, соціальної ефективності, а значить – соціалізації результатів господарювання. Проте спостерігається ряд складнощів, які обмежують можливості досягнення цілей сталості. Зокрема, в теперішніх умовах: з одного боку, загальне бачення моделі сільськогосподарського підприємництва полягає у розумінні необхідності досягнення сталого розвитку сільських територій, а з іншого – капіталізація, економічна концентрація, заснована на мотивах максимізації прибутку, переважає над соціальним началом. Через трансформації, реструктуризацію і навіть зникнення селоутворюючих, селозберігаючих підприємств, відбулися кардинальні зміни на селі.

Теперішні реалії розвитку сільської економіки в Україні характеризуються рядом проблемних складностей невідповідності соціального капіталу, державної політики, інфраструктури сільської економіки – це не лише наше переконання, відзначаємо системні дослідження багатьох вітчизняних науковців. Сформована модель сільськогосподарського підприємництва, наприклад, не здобула поширення у розвитку ринкових соціально спрямованих організацій (кооперативи). Держава, місцеві органи влади, значно усунулися від суспільної діяльності, а соціальна відповідальність сільськогосподарських підприємств також невисока. Усунути цю проблемну прогалину спроможна активна їх соціалізація з підвищенням підприємницького фінансування соціальної сфери, а також підтримка розвитку соціального підприємництва як інноваційної форми бізнесу на селі.

Категорію і практики соціального підприємництва вживаємо як форму організації соціально спрямованої діяльності та як спосіб реалізації соціальної відповідальності суб'єктів сільськогосподарського бізнесу, їх соціалізації зокрема. Соціально відповідальне

сільськогосподарське підприємництво – важливий, один з вирішальних чинників сприяння сталому розвитку галузі, економіки. Безпосередньо соціальна відповідальність підприємств реалізується за двома напрямками оцінки соціального ефекту (результату): господарська діяльність – забезпечує витрати виробництва у складі оплати праці працівникам, соціальних витрат, орендної плати власникам зайнятих на підприємстві (соціальні вкладення, які накладаються на виробничу систему); соціальна діяльність – аспект соціалізації підприємництва через механізм фінансування проектів сільського розвитку за бажанням, з отриманого прибутку (меценатство). Вважаємо, що другий напрям за результатом є фактично функцією соціального підприємництва, інноваційної сфери, заснованої на принципах безприбутковості.

Соціальна орієнтація сільськогосподарського підприємництва формується, виходячи з бажань власників, засновників. Соціальна підприємницька функція характеризує роль, спрямованість суб'єкта господарювання на виконання ним соціальної місії, реалізацію підприємницьких ініціатив на соціальних засадах. Соціальна відповідальність консолідує мотиви сільськогосподарського підприємця підвищувати добробут сільського населення, а також сприятиме сталому розвитку економіки, сільських територій. Безпосередньо розвиток соціального підприємництва забезпечує реалізацію соціальної ініціативи.

Достатність господарських результатів, наприклад, за критерієм доходності за усвідомленого вибору підприємця, сприятиме соціальному добробуту – соціалізації сільськогосподарського підприємництва. Факт взаємозалежності рівня економічного добробуту із соціальним історично доведений, тому соціалізація підприємництва важлива для досягнення сталого розвитку перш за усе. Причинна наслідковість отриманих результатів в економіці, господарській діяльності підтверджується формуванням наслідків для соціуму. Представляючи складову підприємницького господарювання на селі як чинника сталості, відзначаємо практичну відсутність у бізнесу інтересу фінансувати проекти соціальної групи. Зокрема цей висновок відноситься до розвитку багатьох крупних компаній – так званих агрохолдингов, які за головну мету ставлять максимізацію прибутку. Фактично економічна, господарська діяльність цих підприємств, зокрема отримувані результати – формують достатню спроможність забезпечити соціальну ефективність, покращувати, наприклад, інфраструктурне забезпечення сільських територій, фінансувати реалізацію соціальних проектів. У цьому, наприклад, може полягати соціалізація сільськогосподарського підприємництва як напрям з досягнення сталого розвитку сільських територій, економіки в цілому.

**Висновки з проведеного дослідження.** Забезпечення соціалізації сільськогосподарського підприємництва як складової сталого розвитку економіки носить характер різносторонніх дій із стимулювання ефективності, енергоощадності, формування відновлюваних систем господарювання, забезпечення соціально-економічного добробуту людини. Важливим чинником, механізмом досягнення сталості вважаємо соціалізацію аграрного підприємництва – перехід від капіталістичних до соціально спрямованих основ господарювання. Особливо в сільському господарстві і на селі, адже тут поєднуються природний та підприємницький фактор забезпечення життєдіяльності людини й вони взаємозалежні. Соціалізація, на нашу думку, означає становлення соціально ефективного підприємництва на принципах сталості. На підтвердження цього, історіографія еволюції господарської і соціальної системи доводить принципову фундаментальну залежність між підприємництвом та рівнем соціально-економічного розвитку. Посилення, підвищення соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств є чинником досягнення засад сталого розвитку сільських територій, а значить автоматично впливає на засади формування селозберігаючої моделі господарювання на селі.

В цілому концептуальні аспекти формування селозберігаючої моделі господарювання на засадах соціалізації підприємництва розкриті нами досить загально – згідно поставленої мети. Перспектива подальших розвідок у даному напрямі – емпіричний аналіз соціально-економічних відносин між суб'єктами сільського розвитку і державою із розробленням стратегічних пріоритетів, дорожньої карти вирішення проблем для збалансування інтересів у досягненні принципів сталості.

### Література

1. Сміт Адам. Дослідження про природу і причини багатства народів / пер. з англ. О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. Київ, 2018. 736 с.
2. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ, 2011. 242 с.
3. Веблен Торстейн. Теорія делового підприємства / пер. с англ. Москва : Дело, 2007. 288 с.
4. Вебер Макс. Господарство і суспільство: нариси соціології розуміння / 3 нім. пер. М. Кушнір. Київ, 2012. 1112 с.
5. Норберг Ю. Прогрес. Десять причин з нетерпінням чекати на майбутнє / пер. з англ. Н. Мельник. Київ, 2019. 188 с.
6. Медоуз Донелла, Рандерс Йорген, Медоуз Денніс. Межі зростання. 30 років потому. Київ, 2018. 464 с.



7. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наукова доповідь / за заг. ред. акад. НААН П. Т. Саблука. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 342 с.
8. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2020. 60 с.
9. Малік М. Й. Мотивація виробничої діяльності в аграрній сфері економіки. Методологія і організація. Київ : ІАЕ, 1995. 177 с.
10. Жук В. М. Обіг земель сільськогосподарського призначення за селозберігаючою моделлю аграрного устрою України: наукова доповідь. Київ : Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2017. 128 с.
11. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Інституціональний аналіз розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки: методичний аспект. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 73-82.
12. Науково-практичні рекомендації з обґрунтування методичних підходів щодо ефективної реструктуризації аграрної галузі в умовах сталого розвитку сільських територій / Сава А. П., Саєнко М. Г., Олійник О. Р. та ін. Тернопіль, 2015. 80 с.
13. Романова Л. В. Становлення підприємництва в сільському господарстві. Київ : ІАЕ, 1997. 272 с.
14. Сіренко Н. М., Лункіна Т. І. Соціальне підприємництво в Україні: основні аспекти. *Сталий розвиток економіки*. 2016. № 1. С. 5-10.
15. Юнус М. Мир трех нулей. Как справиться с нищетой, безработицей и загрязнением окружающей среды / пер. с англ. Москва, 2019. 275 с.
16. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д.т.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. Вид. 2-ге, переробл. і доповн. Київ : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 72 с.
17. Shpykuliak, O. & Bilokinna, I. (2019), "Green" cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Volume 5. Number 2. P. 249-255. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>.
18. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Мамчур В. А. Реалізація цілей сталого розвитку України в контексті трансформації особистих селянських господарств у сімейні фермерські. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2020. № 7 (26). С. 21-31.
19. Петруха С. В., Стахов Б. В. Сучасні виклики сталому розвитку аграрного сектору економіки України: теоретико-концептуальні аспекти. *Агроекономіка*. 2020. № 8. С. 49-71. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.8.49
20. Негода Ю. В. Концептуальні аспекти стратегії трансформації аграрного сектору економіки. *Економіка та держава*. 2020. № 2. С. 39-43. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.2.39.
21. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019&29825> (дата звернення: 27.04.2020).
22. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 432 с.
23. Шпикуляк О. Г. Теоретичні засади розвитку підприємництва в інституційному механізмі ринку. *Розвиток малих аграрних підприємств в ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність*: монографія / Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. С. 8-12.
24. Шпикуляк О. Г. Динаміка становлення соціального капіталу на селі. *Економіка АПК*. 2006. № 6. С. 140-148.
25. Шпикуляк О. Г. Становлення соціального капіталу в аграрній сфері трансформаційної економіки. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2007. Volume 8. P. 28-34. URL: <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/678/704> (дата звернення: 10.02.2020).
26. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Вид. друге. Львів : Кальварія, 2017. 164 с.

## References

1. Smit, Adam (2018), *Doslidzhennia pro pryrodu i prychnyny bahatstva narodiv* [Research on the nature and causes of the wealth of nations], Kyiv, Ukraine, 736 p.
2. Shumpeter, J.A. (2011), *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu* [Theory of economic development: the study of profits, capital, credit, interest and the economic cycle], Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, Ukraine, 242 p.
3. Veblen, Thorstein (2007), *Teoriia delovoho predpriyatiya* [Business Enterprise Theory], Delo, Moscow, Russia, 288 p.

4. Veber, Maks (2012), *Hospodarstvo i suspilstvo: narysy sotsiologii rozuminnia* [Economy and society: essays on the sociology of understanding], Kyiv, Ukraine, 1112 p.
5. Norberh, Yu. (2019), *Prohres. Desiat prychn z neterpinniam chekaty na maibutnie* [Progress. Ten reasons to look forward to the future], Kyiv, Ukraine, 188 p.
6. Medouz, Donella, Randers, Yorhen & Medouz, Dennis (2018), *Mezhi zrostantia. 30 rokiv potomu* [Growth limits. 30 years later]. Kyiv, Ukraine, 464 p.
7. Sabluk, P.T. (2011), *Orhanizatsiyno-ekonomichna modernizatsiya ahraryoi sfery* [Organizational and economic modernization of the agricultural sector], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 342 p.
8. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y. & Bulavka, O.H. (2020), *Stratehichni napriamy staloho rozvytku silskykh terytorii na period do 2030 roku* [Strategic directions of sustainable development of rural areas for the period up to 2030], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 60 p.
9. Malik, M.Y. (1995), *Motyvatsiia vyrobnychoi diialnosti v ahraryi sferi ekonomiky. Metodolohiia i orhanizatsiia* [Motivation of production activities in the agricultural sector of the economy. Methodology and organization], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 177 p.
10. Zhuk, V.M. (2017), *Obih zemel silskohospodarskoho pryznachennia za selozberihaiuchoiu modelliu ahraryoi ustroi Ukrainy* [Circulation of agricultural lands according to the village-preserving model of the agrarian system of Ukraine], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 128 p.
11. Shpykuliak, O.H. and Malik, M.Y. (2019), "Institutional analysis of business development in the agricultural sector of the economy: methodological aspect", *Ekonomika APK*, no.6, p. 73-82..
12. Sava, A.P., Saienko, M.H., Oliinyk, O.R. et al. (2015), *Naukovo-praktychni rekomendatsii z obgruntuvannia metodychnykh pidkhodiv shchodo efektyvnoi restrukturyzatsii ahraryoi haluzi v umovakh staloho rozvytku silskykh terytorii* [Scientific and practical recommendations for substantiation of methodological approaches to effective restructuring of the agricultural sector in terms of sustainable development of rural areas], Ternopil, Ukraine, 80 p.
13. Romanova, L.V. (1997), *Stanovlennia pidpriemnytstva v silskomu hospodarstvi* [Formation of entrepreneurship in agriculture], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 272 p.
14. Sirenko, N.M. and Lunkina, T.I. (2016), "Social entrepreneurship in Ukraine: main aspects", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 1, pp. 5–10.
15. Yunus, M. (2019), *Mir trekh nuley. Kak spravit'sya s nishchetoy, bezrobotitsey i zagryazneniyem okruzhayushchey sredy* [The world of three zeros. How to cope with poverty, unemployment and pollution], Moscow, Russia, 275 p.
16. Paton, B. (2016), *Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy* [National paradigm of sustainable development of Ukraine], DU "Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku NAN Ukrainy", Kyiv, Ukraine, 72 p.
17. Shpykuliak, O. and Bilokinna, I. (2019), "Green" cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy", *Baltic Journal of Economic Studies*, Volume 5, Number 2, pp. 249-255. DOI : <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>
18. Malik, M.Y., Shpykuliak, O.H. and Mamchur, V.A. (2020), "Realization of the goals of sustainable development of Ukraine in the context of transformation of personal peasant farms into family farms", *Ekonomika pryrodokorystuvannia i stalyi rozvytok*, no. 7 (26), pp. 21-31.
19. Petrukha, S. and Stakhov, B. (2020), "Current challenges to sustainable development of the agrarian sector of Ukraine economy: theoretical-conceptual aspects", *Agrosvit*, vol. 8, pp. 49–71. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.8.49
20. Nehoda, Yu. (2020), "Conceptual aspects of agrarian economy sector transformation strategy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2, pp. 39–43. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.2.39
21. President of Ukraine (2019), The Decree "On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030", available at: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019&29825> (access date 27, April 2020).
22. Lupenko, Yu.O., Malik, M.I. & Zaiats, V.M. (2016), *Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instyutsionalnyi aspekt* [Development of entrepreneurship and cooperation: the institutional aspect], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 430 p.
23. Shpykuliak, O.H., Lupenko, Yu.O. and Malik, M.Y. (2017), "Theoretical principles of business development in the institutional mechanism of the market", *Rozvytok malykh ahrarykh pidpriemstv v rynkovomu instyutsiinomu seredovyshchi: indykatory ta efektyvnist*, NNTs "IAE", pp. 8–12.
24. Shpykuliak, O.H. (2006), "Dynamics of social capital formation in the countryside", *Ekonomika APK*, no. 6, p. 140-148.
25. Shpykuliak, O.H. (2007), "Formation of social capital in the agrarian sphere of transformation economy", *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, Vol. 8, pp. 28–34, available at: <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/678/704> (access date February 10, 2020).
26. *Ukraina 2030: Doktryna zbalansovanoho rozvytku* [Ukraine 2030: The Doctrine of Balanced Development], Kalvariia, Lviv, Ukraine, 164 p.